

**Bureauonderzoek en Inventariserend
veldonderzoek - verkennende fase**

**Molenpad 2 en 4 en
Hoofdstraat 12, Peize,
gemeente Noordenveld
(DR).**

**LAAGLAND
ARCHEOLOGIE**

oktober 2022

Versie 2 (definitief)

In opdracht van:
MvM advisering

Colofon

v3.1

Laagland Archeologie Rapport 990

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Molenpad 2 en 4 en Hoofdstraat 12 te Peize, gemeente Noordenveld (DR)

Auteur: Erwin Brouwer

In opdracht van: MvM advisering

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: definitief

Controle: J. Wijnen

Autorisatie: J. Wijnen

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F-G
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 75251876

© Laagland Archeologie BV, Almelo, oktober 2022

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in september – oktober 2022 een Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd aan de Molenpad 2 en 4 en Hoofdstraat 12 te Peize. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de sloop van een deel van de huidige opstallen ten gunste van nieuwbouw. Het onderzoek is uitgevoerd conform de protocollen SIKB KNA 4002 en 4003.

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Het plangebied grenst aan de oude kern van Peize en aan een havezate uit begin 16^e eeuw of ouder. Geomorfologisch ligt het terrein in een zone met grondmorenewelvingen. Bodemkundig is het terrein niet gekarteerd, maar vanwege de ondiepe keileemlaag onder het dekzand en omliggende gekarteerde eenheden mag aangenomen worden dat het hier om veldpodzolgronden gaat, al dan niet met een plaggendek. In de omgeving komen resten uit met name de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd voor, een en ander samenhangend met de oude kern van Peize en de adellijke huizen die hier stonden. De noord- en zuidzijde van het plangebied was in ieder geval vanaf 1832 bebouwd. Het is niet bekend tot hoe ver die bebouwing is terug te voeren. Een datering in de 18^e eeuw is aannemelijk. Nabij het plangebied stond een herberg. Vanaf in ieder geval 1780 was op die locatie bebouwing in de vorm van een boerenerv. In de omgeving waren een aantal inmiddels verdwenen boerenerven aanwezig. Nadere informatie hieromtrent is niet bekend. Vermoedelijk ging het om katersteden en is een datering in de 16^e of 17^e eeuw aan te houden.

In het plangebied kunnen resten uit de periode Neolithicum tot en met de Nieuwe Tijd worden verwacht. Gebaseerd op de landschappelijke situatie kan voor wat betreft de periode Neolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen worden uitgegaan van een middelhoge verwachting. Voor de periode Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd geldt op basis van de historische bebouwing in en rondom het plangebied en de nabijheid van de historische dorpskern en een havezate een hoge verwachting. In het plangebied is mogelijk een plaggendek aanwezig. Kenmerkend voor de meeste Drentse plaggendekken is een geringe dikte (< 50 cm). Voor zover er een plaggendek in het plangebied aanwezig is, dan is deze op grond van omliggende verkavelingen en terreininrichting waarschijnlijk tamelijk laat (ver in de Nieuwe Tijd). De afdekkende en conserverende werking van een eventueel plaggendek is daarmee vermoedelijk laag geweest.

Het uitgevoerde verkennende booronderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en zonodig aan te vullen. Hiertoe zijn verspreid over het toegankelijke deel van het plangebied verkennende boringen gezet. In dit stadium is verkennend booronderzoek de meest efficiënte onderzoekswijze om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen.

Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat de bodem tot in de C-horizont is verstoord. De kans dat het gebied nog archeologische resten met een intacte archeologische context bevat wordt daarom laag geacht. Op basis van de resultaten van het veldonderzoek wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek in

het plangebied uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor het aspect archeologie.

Dit advies is overgenomen door de bevoegde overheid, de gemeente Noordenveld.

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	3
1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding onderzoek	6
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	6
1.3 Administratieve gegevens	7
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	9
1.5 Gemeentelijk beleid	10
1.6 Onderzoeksdoel	10
2 Inventarisatie	12
2.1 Inleiding	12
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	12
2.3 Archeologie	14
2.3.1 Bekende archeologische waarden	14
2.3.2 Waarnemingen	14
2.3.3 AMK-terreinen	14
2.3.4 Gemeentelijke verwachtingskaart	15
2.3.5 Eerder archeologisch onderzoek	15
2.4 Historie	15
3 Conclusie en verwachtingsmodel	20
3.1 Conclusie	20
3.2 Verwachtingsmodel	20
3.3 Advies	21
4 Veldonderzoek	22
4.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek	22
4.2 Resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling	22
5 Conclusie en verwachting	24
6 Selectieadvies	25
literatuur	26
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	28
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	29
BIJLAGE 3 Niet-toegankelijke delen voor veldonderzoek	30
BIJLAGE 4 Geomorfologische kaart	31
BIJLAGE 5 Actueel Hoogtebestand Nederland	32
BIJLAGE 6 Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	33
BIJLAGE 7 Bodemkaart	34
BIJLAGE 8 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	35
BIJLAGE 9 Boorpuntenkaart veldonderzoek	36
BIJLAGE 10 Boorstaten veldonderzoek	37
BIJLAGE 11 Verklarende woordenlijst	41

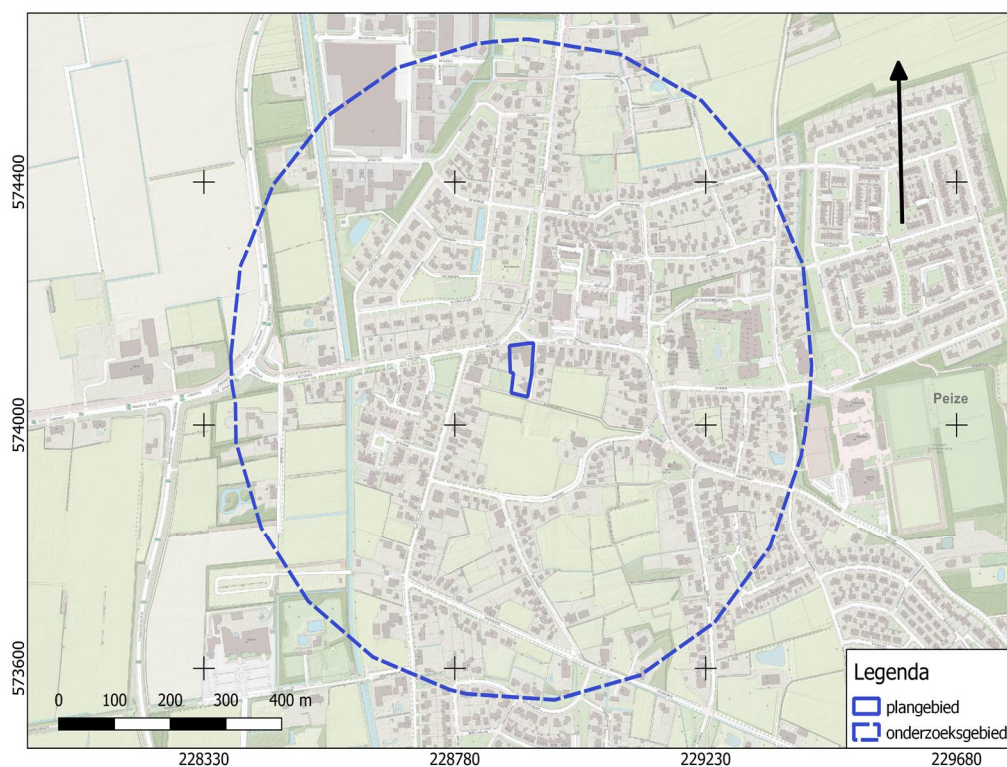
HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande bouw van nieuwe woningen aan de Molenpad 2 en 4 en Hoofdstraat 12 te Peize, gemeente Noordenveld (DR). Hiertoe is een bestemmingsplanwijziging vereist. De gemeente Noordenveld heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft het Molenpad 2 en 4 en Hoofdstraat 12 in Peize, gemeente Noordenveld (DR), zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied. Bron: pdok.nl

Het plangebied heeft een omvang van circa 3070 m². Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 500 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Drenthe
Gemeente	Noordenveld
Plaats	Peize
Beheerder/eigenaar grond	
Toponiem	Molenpad 2 en 4 en Hoofdstraat 12
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	PZE00-1880, - 2474 en -360
Laagland Archeologie projectnummer	EB-PEMO221
Datum conceptrapportage	6-10-2022

¹ kadastralekaart.com

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase Molenpad 2 en 4 en
Hoofdstraat 12 te Peize, gemeente Noordenveld, Drenthe

Datum definitief rapport	25-10-2022
XY-coördinaten	228880/574130
	228920/574135
	228880/574050
	228910/574045
Kaartblad ²	7A
Oppervlakte/lengte Plangebied	circa 3070 m ²
Datering	Neolithicum - Nieuwe Tijd
Complextype	bewoning (inclusief verdediging)
Onderzoeksmeldingsnr	5296456100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Datum begin veldonderzoek	4-10-2022
Datum eind veldonderzoek	4-10-2022
Opdrachtgever	MvM advisering
Goedkeuring bevoegde overheid	25-10-2022
Bevoegde overheid	gemeente Noordenveld
Adviseur namens bevoegde overheid	
Beheer documentatie	Noordelijk Archeologisch Depot (NAD) E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo 06 51 95 35 53
Projectleider/opsteller onderzoek	Erwin Brouwer erwin.brouwer@laaglandarcheologie.nl

Tabel 1. Objectgegevens.

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel in gebruik grotendeels deels bebouwd. Het noordelijke perceel is grotendeels verhard (asfalt). Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken en er zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.³

In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. Een deel van de bestaande bebouwing wordt gesloopt (zie onderstaande afbeelding) en daarvoor in de plaats komt nieuwbouw in de vorm van 4 of 5 nieuwe woningen (zuidelijke deel) en zes recreatieverblijven op het noordelijke.

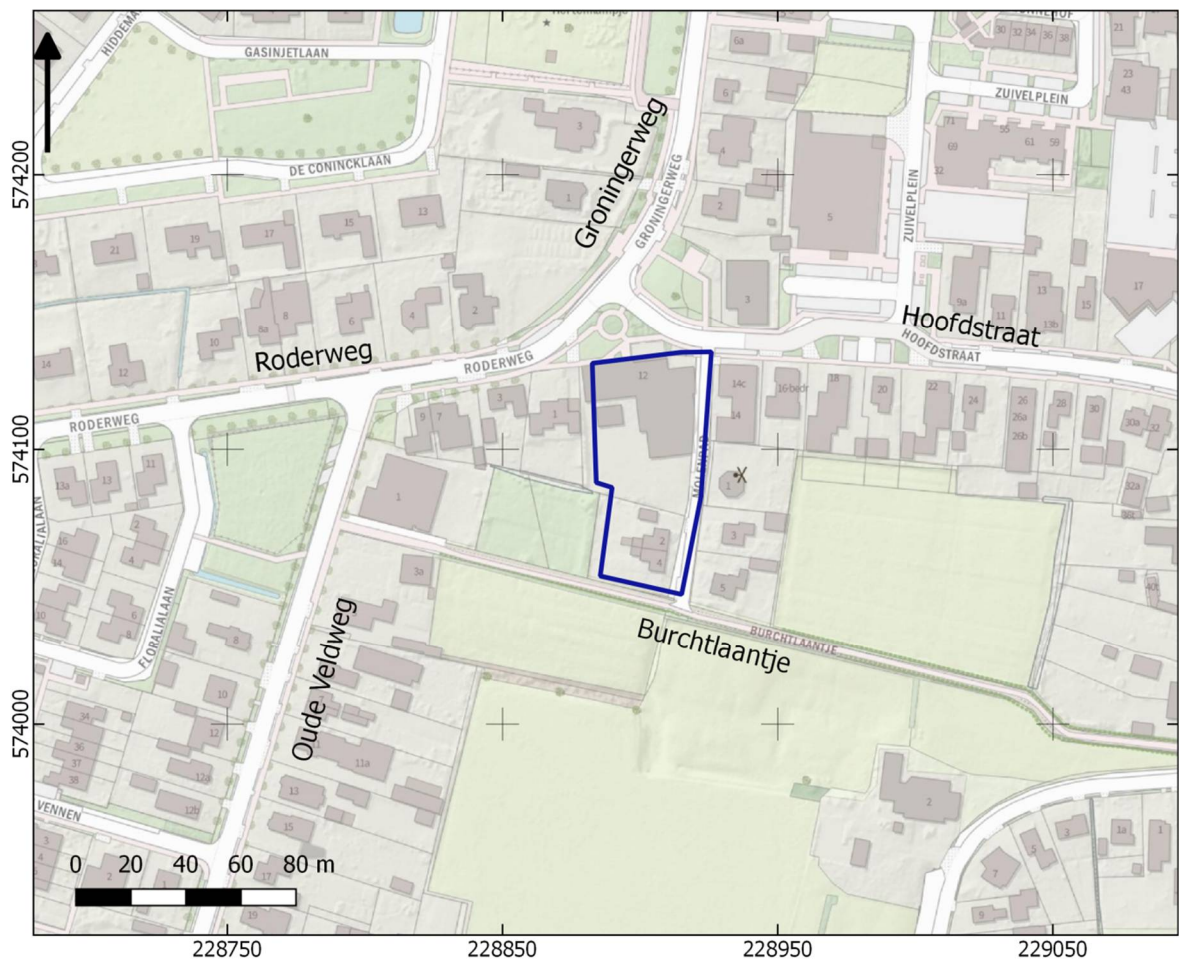
De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. Onderstaande afbeelding toont de huidige en de gewenste nieuwe situatie.

Afbeelding 2. Huidige situatie (links) en nieuwe situatie (rechts). Bron: pdok.nl

Onderstaande kaart toont het plangebied ten opzichte van een aantal straatnamen die verderop in het rapport zullen worden genoemd.

³ bron: gemeentelijke monumentenlijst

Afbeelding 3. Straatnamen nabij het plangebied. Bron: pdok.nl

1.5 GEMEENTELIJK BELEID

In het vigerende bestemmingsplan is archeologie nog niet vertaald in een beleid. In dat geval prevaleert de gemeentelijke archeologische beleidsadvieskaart, waarop dit terrein in de bufferzone rondom een AMK (= Archeologische Monumentenkaart) terrein ligt. Dit betreft de historische kern van Peize. Archeologisch onderzoek in de vorm van minimaal verkennend booronderzoek is daarmee aan de orde.

1.6 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase Molenpad 2 en 4 en
Hoofdstraat 12 te Peize, gemeente Noordenveld, Drenthe

onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek
nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK 2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Het plangebied ligt in het Drentse Zandgebied. Dit gebied is grotendeels gevormd onder invloed van het landijs tijdens de voorlaatste ijstijd (Saalien). Dit deel van Nederland was tijdens deze periode geheel met landijs bedekt. In de onderste laag van de gletsjers werd een mix van klei, zand, leem, grind en grotere keien meegevoerd (keileem). Geologisch wordt dit keileem gerekend tot de Formatie van Drenthe, Laagpakket van Gieten. Het keileem is in tegen het einde van de laatste ijstijd (Weichselien) bedekt met een dikke laag dekzand (Formatie van Bostel, Laagpakket van Wierden). Op basis van een geologische boring die ongeveer 20 m W van het plangebied is gezet⁴, kan aangenomen worden dat het dekzand (matig fijn, zwak siltig zand) een dikte van tenminste 70 cm heeft. In de betreffende boring wordt het dekzand voorafgegaan door een laag omgewerkte grond met een dikte van eveneens 70 cm. Onder het dekzand, op een diepte van 140 cm –mv (0,94 m +NAP) ligt keileem (matig zandig en matig grindig leem). Op geraadpleegde paleogeografische kaarten is vanaf het vroege Holoceen geen veengroei aangegeven in en nabij het plangebied.⁵

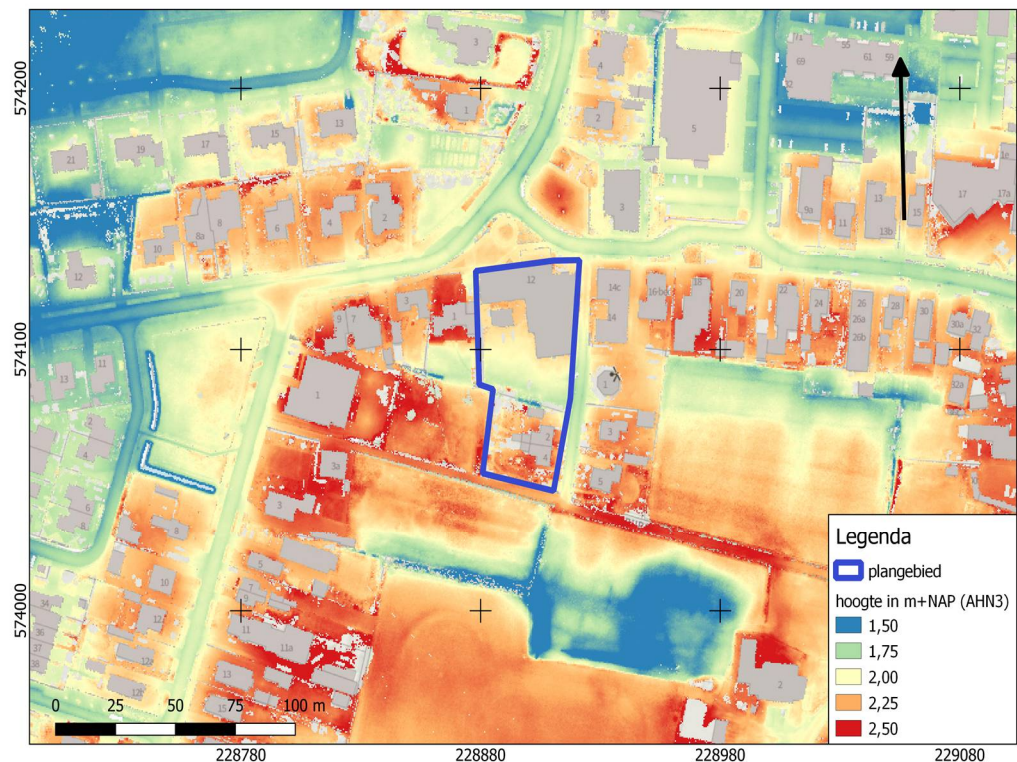
Op de geomorfologische kaart (Bijlage 4) ligt het plangebied in een zone met grondmorenewelvingen. Ongeveer 300 m O ligt één van de opduikingen die tot de Hondsrug gerekend kan worden. Geomorfologisch wordt deze geclassificeerd als een ijsstroomrug. Ongeveer 300 m W ligt een droogdal.

Een droogdal is een langgerekte laagte die gedurende de voorlaatste en laatste ijstijd (Saalien respectievelijk Weichselien) is ontstaan. De bodem was destijds permanent bevroren, waardoor smeltwater niet in de ondergrond kon wegzakken. In de relatief warmere seizoenen verzamelde dit smeltwater zich in de lagere delen van het landschap, waarbij geulen in de hard bevroren grond werden uitgesleten. Na de laatste ijstijd zijn de droogdalen meestal niet meer watervoerend geweest omdat het water kon wegzakken in de ondergrond.

⁴ boring B12A1736; bron: dinoloket.nl

⁵ Vos e.a., 2020.

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie bijlage 5 is de Hondsrug ten oosten van het plangebied gemakkelijk te herkennen. De smalle laagte aan de westkant representeert het droogdal. In en rondom het plangebied is sprake van enkele zachte glooiingen. Het beeld wordt hier enigszins vertroebeld door bebouwing en infrastructuur, waarvoor grond is opgebracht of juist ontgraven. Onderstaande kaart toont een detailopname van het plangebied op het AHN. Hierop is te duidelijk te zien dat de huidige bebouwing in en rondom het plangebied op opgehoogde grond is geplaatst.

Afbeelding 4. Detailopname van het plangebied op het AHN.

Bodemkundig (bijlage 7) is het terrein niet gekarteerd (bebouwde kom) maar op basis van de omliggende, gekarteerde gronden kan aangenomen worden dat laarpodzolgronden aanwezig zijn.

Laarpodzolgronden bestaan meestal uit veldpodzolgronden met een dun (< 50 cm) eerddek. Bij het eerddek kan het gaan om een A-horizont die door plaggenbemesting is gevormd maar ook om een humeuze bovengrond die door natuurlijke oorzaken of door bemesting is ontstaan. Een veldpodzolgrond behoort tot de hydro-zandgronden, waarbij de inspoeling beperkt is als gevolg van relatief hoge grondwaterstanden. De uit- en inspoelingslagen zijn bij deze gronden over het algemeen slecht ontwikkeld. Meestal zijn veldpodzolgronden tamelijk vochtige en zure gronden die niet optimaal zijn voor vroegere vormen van akkerbouw.

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 8 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied.

2.3.2 WAARNEMINGEN

In het onderzoeksgebied zijn diverse waarnemingen bekend:

zaakid. 3170391100 en 3010350100 (circa 55 m ZO, Nieuwe Tijd) betreft de waarneming van funderingen en grachten, aangetroffen bij een proefsleuvenonderzoek uit 2000 respectievelijk een opgraving uit 1959 op de locatie van Huis te Peize, een havezate die voor het eerst genoemd werd in het begin van de 16^e eeuw en die in het begin van de vorige eeuw is afgebroken. Bij de opgraving in 1959 is een deel van de funderingen en grachten blootgelegd. Bij het proefsleuvenonderzoek⁶ is opnieuw gekeken naar de funderingen en gracht.

zaakid. 2745239100 (circa 275 m ZO) betreft een opgraving uit 1963 op de locatie van de oude St. Johannes de Doperkerk te Peize (Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd). Nadere informatie hierover is niet bekend.

zaakid. 2893826100 (circa 315 m O) betreft de funderingen van de laatmiddeleeuwse burcht Peize, die in 1241 werd verwoest. De resten zijn aangetroffen tijdens een inspectie in 1994.

zaakid. 5121098100 (circa 425 m NO) betreft de vondst van een fragment Laat-Romeins (handgevormd) aardewerk, aangetroffen tijdens civiele graafwerkzaamheden in 2021 op een diepte van ongeveer 160 cm.

2.3.3 AMK-TERREINEN

AMK-terreinen (= Archeologische Monumentenkaart) zijn terreinen waarvan bekend is dat zich archeologische resten in de grond bevinden. Het archeologisch belang daarvan is bovendien gewaardeerd. Zo zijn er AMK-terreinen van archeologische waarde en van hoog, zeer hoog archeologisch belang en wettelijk beschermde AMK-terreinen van zeer hoog archeologisch belang).

Binnen het onderzoeksgebied zijn onderstaande AMK-terreinen geregistreerd:

AMK-terrein 8579 grenst aan de zuidoosthoek van het plangebied en betreft een terrein van hoge archeologische waarde. Dit betreft de locatie van de havezate Huis te Peize, zie ook de eerdere beschrijving.

AMK-terrein 14416 (terrein van hoge archeologische waarde) grenst aan het oostelijke plangebied en betreft de oude kern van Peize. Peize is ontstaan als esdorp.

⁶ De Wit, 2000

Onder de huidige bebouwing en infrastructuur kunnen resten van vroegere bewoning (Vroege Middeleeuwen (mogelijk nog ouder) tot en met de Nieuwe Tijd worden verwacht.

AMK-terrein 8757 (archeologische waarde) ligt ongeveer 330 m O van het plangebied en bevat resten van de burcht van de Heren van Peize (Late Middeleeuwen). Op deze locatie is sprake van een relatief hooggelegen terrein in het centrum van Peize, waarvan op basis van oude kaarten wordt vermoed dat hier de burcht uit de 12^e-13^e eeuw stond. De burcht werd tijdens krijgshandelingen in 1241 verwoest.

2.3.4 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de gemeentelijke beleidsadvieskaart (bijlage 6) ligt het plangebied in de bufferzone van een AMK-terrein.

2.3.5 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 8. Een aantal van de onderzoeksresultaten zijn hierboven reeds beschreven. Hieronder worden de resultaten van een aantal nog relevante onderzoeken beschreven.

zaakid 2107922100 ligt ongeveer 270 m ZW van het plangebied. Dit betreft een verkennend booronderzoek door De Steekproef.⁷ Tijdens dit onderzoek is een dikke bouwvoor aangetroffen, dat is geïnterpreteerd als onderdeel van de es van Peize. De bodemopbouw is echter grotendeels verstoord. In enkele boringen zijn nog resten van een podzolprofiel gezien. Nader onderzoek werd niet aanbevolen.

zaakid 2182442100 (circa 360 m ZO) betreft een verkennend booronderzoek door De Steekproef.⁸ Uit het booronderzoek blijkt dat het oorspronkelijk aanwezige dekzand met het daaropliggende plaggendek zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor ligt direct op het onderliggende keileem. In een boring zijn 14 fragmenten vermoedelijk laatmiddeleeuws aardewerk aangetroffen. Deze zijn mogelijk van elders meegekomen met de pluggen van het esdek. Nader onderzoek wordt niet aanbevolen.

2.4 HISTORIE

Peize wordt in historische bronnen voor het eerst genoemd in 1176.⁹ Het is een van de vele Drentse esdorpen, ontstaan vanuit een clustering van een aantal boerenerven. Oorspronkelijk was de oude kern grotendeels omringd door moeras (veen). Via Peize liep een relatief hooggelegen rug die door het veengebied een verbinding vormde naar Eelde en Vries. Vanwege het strategisch belang werd er een

⁷ Woltinge, 2005.

⁸ Bongers e.a., 2008.

⁹ bron: peize.fandom.com

versterkt huis geplaatst, bewoond door de 'ridders van Pedeze'. Dit huis werd in 1228 versterkt door de leenheer, de Bisschop van Utrecht. Dit huis werd door de Gelinges verwoest in 1241. Tussen 1511 en 1529 wordt op de locatie van het vroegere huys een nieuw huis gebouwd door Wigbolt Lewe.

De eerste bekende kaart die op detailniveau de bebouwde kom van Peize weergeeft is de kadastrale Minuut uit circa 1832. Op oudere kaarten is Peize alleen als plaatsmarkering aangegeven. Op de eerste kadastrale kaart (circa 1832)¹⁰ is het plangebied en haar omgeving nog onbebouwd (zie onderstaande afbeelding). Het terrein is op de OAT (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel) overwegend aangeduid als moestuin (groen) en bouwland (beige). De voorlopers van de Hoofdstraat/Roderweg, het Burchtlaantje en de oude Velddijk zijn aanwezig. Het Molenpad (en de huidige molen) is nog niet op de kaart aangegeven.

In de noordoosthoek van het plangebied (A) komt bebouwing voor (arbeiderswoning) en in de zuidoosthoek (B) is eveneens bebouwing aanwezig (woning van een houthandelaar). Bij (C) lag een herberg, eigendom van Jan Ebbinge. Het rechtergebouw, een boerderij uit 1780¹¹ is nog aanwezig (restaurant De Peizer Hopbel).¹² Uit historische bronnen is bekend dat in 1580 ene Barteld Ebbinge is geboren. Rond 1630 wordt zijn naam vermeld als woonachtig in Peize met een vol erf.¹³ Het is niet bekend of dit erf de boerderij bij C betreft.

D, E en F betreffen boerderijen. Op de OAT zijn de erven niet specifiek genaamd, wat doet vermoeden dat het hier om keuterboerderijen (kathes, katersteden) ging. Ook dit is niet zeker. Indien het om katersteden gaat, dan is een datering in de 16^e of 17^e eeuw aannemelijk. In die periode kent Oost-Nederland een sterke aanwas van kleinschalige boerderijtjes, die meestal op de voor landbouw wat minder geschikte gronden werden gevestigd. Indien het om gewaarde boerenerven ging, dan kan bebouwing op deze erven nog veel verder teruggaan (13^e eeuw). Dat laatste is echter niet erg aannemelijk: de oudere boerenerven zijn vooral in de oudste delen van de dorpskern te vinden of aan de randen van de essen. Daarvan is hier geen sprake: bij de akkerpercelen in en rondom het plangebied lijkt overwegend sprake van tamelijk late kampontginningen. De gebouwen bij A, B, D, E en F zijn niet meer aanwezig.

¹⁰ bron: hisgis.nl

¹¹ in bagviewer.nl is hier bouwjaar 1825 aangegeven.

¹² bron: plaatsengids.nl

¹³ arendarends.nl

Afbeelding 5. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is rood omlijnd. beige: bouwland, lichtgroen: weideland, groen: moestuin, donkergroen: bos/opgaand hout, rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

Op de topografische kaart van 1904 (zie Afbeelding 6) is er in het plangebied weinig veranderd ten opzichte van 1832. Inmiddels is de korenmolen direct ten oosten van het plangebied gebouwd en is het Molenpad aangelegd. De 'Paiser Meul' is gebouwd in 1898. De molen is in 1972/1973 grondig gerestaureerd.¹⁴ In de navolgende decennia is de bebouwing met name aan de noordzijde geleidelijk uitgebreid. De oudste delen van het pand aan de zijde van de Hoofdstraat zijn in 1844 gebouwd (het pand aan de Hoofdstraat 12 blijft behouden; het te slopen deel is aanzienlijk jonger).¹⁵ De te slopen panden aan de zuidzijde zijn alle van bouwjaar 1952.

¹⁴ bron: molendatabase.nl

¹⁵ bron: bagviewer.nl

Afbeelding 6. Uitsnede uit de topografische kaart van 1904. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 7. Uitsnede uit de topografische kaart van 1943. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 8. Uitsnede uit de topografische kaart van 1962. Bron: topotijdreis.nl.

HOOFDSTUK **3** CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Het onderzoek is uitgevoerd conform protocol SIKB KNA 4002. Het plangebied grenst aan de oude kern van Peize en aan een havezate uit begin 16^e eeuw of ouder. Geomorfologisch ligt het terrein in een zone met grondmorenewelvingen. Bodemkundig is het terrein niet gekarteerd, maar vanwege de ondiepe keileemlaag onder het dekzand en omliggende gekarteerde eenheden mag aangenomen worden dat het hier om veldpodzolgronden gaat, al dan niet met een plaggendek. In de omgeving komen resten uit met name de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd voor, een en ander samenhangend met de oude kern van Peize en de adellijke huizen die hier stonden. De noord- en zuidzijde van het plangebied was in ieder geval vanaf 1832 bebouwd. Het is niet bekend tot hoe ver die bebouwing is terug te voeren. Een datering in de 18^e eeuw is aannemelijk. Nabij het plangebied stond een herberg. Vanaf in ieder geval 1780 was hier bebouwing in de vorm van een boerenerv. In de omgeving waren een aantal inmiddels verdwenen boerenerven aanwezig. Nadere informatie hieromtrent is niet bekend. Vermoedelijk ging het om katersteden en is een datering in de 16^e of 17^e eeuw aan te houden.

3.2 VERWACHTINGSMODEL

In het plangebied kunnen resten uit de periode Neolithicum tot en met de Nieuwe Tijd worden verwacht. Gebaseerd op de landschappelijke situatie kan voor wat betreft de periode Neolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen worden uitgegaan van een middelhoge verwachting. Het terrein was waarschijnlijk geschikt voor vroege vormen van akkerbouw, maar het terrein was vermoedelijk niet ideaal: relatief laaggelegen en vermoedelijk tamelijk vochtig. In de omgeving komen terreinen voor waar het maaiveld hoger ligt. Voor zover in de pre- en protohistorie sprake is van bewoning, dan is deze waarschijnlijk vooral op die nabije hogergelegen terreinen te vinden. Desondanks kan de aanwezigheid van archeologische resten uit deze periode niet worden uitgesloten.

Voor de periode Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd geldt op basis van de historische bebouwing in en rondom het plangebied en de nabijheid van de historische dorpskern en een havezate een hoge verwachting. In het plangebied is mogelijk een plaggendek aanwezig. Kenmerkend voor de meeste Drentse plaggendekken is een geringe dikte (< 50 cm). Voor zover er een plaggendek in het plangebied aanwezig is, dan is deze op grond van omliggende verkavelingen en terreininrichting waarschijnlijk tamelijk laat (ver in de Nieuwe Tijd). De afdekkende en conserverende werking van een eventueel plaggendek is daarmee vermoedelijk laag geweest.

Eventuele nederzettingen uit de steentijd hebben een omvang van 50 – 200 m² (kleine variant) of 200 – 1000 m² (middelgrote variant). Nederzettingen uit de periode Bronstijd – middeleeuwen hebben meestal een omvang tussen 500 – 2000 m² (huisplaats) of meer dan 8000 m² (dorp).¹⁶

Deze resten liggen in de top van de natuurlijke ondergrond, mogelijk dicht onder het maaiveld onder een bouwvoor of eventueel plaggendek. De natuurlijke bodem wordt hier gevormd door dekzand waarin zich een podzol heeft ontwikkeld. Eventuele resten bestaan uit vuursteenstrooiingen (voornamelijk Neolithicum, in mindere mate Bronstijd en IJzertijd). Daarnaast kan (gefragmenteerd) aardewerk worden verwacht, evenals houtskool, verbrande huttenleem en natuursteen. Vanaf ongeveer de 17^e eeuw is ook baksteen te verwachten (rurale gebieden; in bewoningskernen al eerder). Deze vondstcategorieën bevinden zich aan of in het pleistocene zand, direct onder een bouwvoor. Daarnaast kunnen grondsporen worden verwacht. Het gaat daarbij overwegend om paalkuilen, greppels en afvalkuilen en dergelijke. Deze bevinden zich in de top van de pleistocene ondergrond en kunnen zich tot op grote diepte uitstrekken.

3.3 ADVIES

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek worden archeologische resten verwacht. De geplande bodemingrepen zullen deze resten zeer waarschijnlijk aantasten. We adviseren daarom vervolgonderzoek aan in de vorm van een verkennend booronderzoek. Hierbij worden verspreid over de toegankelijke delen van het plangebied in totaal zes groundboringen gezet. De boringen hebben tot doel het archeologische verwachtingsmodel te toetsen en zonodig aan te vullen. Met dit booronderzoek wordt de bodemopbouw in kaart gebracht. Aangezien de daadwerkelijke bodemopbouw in het plangebied niet precies bekend is, vormt een verkennend booronderzoek de aangewezen onderzoeksmethode. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen kansrijke delen worden geselecteerd voor eventueel vervolgonderzoek, terwijl delen met geen of weinig kansrijke delen van vervolgonderzoek kunnen worden uitgesloten.

¹⁶ bron: Tol e.a., 2006.

HOOFDSTUK 4 VELDONDERZOEK

4.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van versterking en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld dat gedetailleerder en nauwkeuriger is dan een verwachtingsmodel dat louter gebaseerd is op bronnen en globalere bodem- en geomorfologische kaarten.

Voor het booronderzoek niet-toegankelijke en/of verstoorde delen zijn aangegeven op de kaart in bijlage 3.

Voor aanvang van het veldonderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld¹⁷ en gedeponneerd in Archis3. Het veldonderzoek bestond uit het zetten van zeven verkennende boringen. Twee daarvan zijn gestagneerd. Verkennend booronderzoek is een snelle en kostenefficiënte onderzoeksmethode om de archeologische potentie van een plangebied in kaart te brengen. Aangezien de specifieke bodemopbouw in het plangebied niet bekend is, is verkennend onderzoek in dit stadium de meest geschikte onderzoeksmethode.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm; één boring kon met een guts (diameter van 2 cm) worden gezet. De boorkernen zijn visueel geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

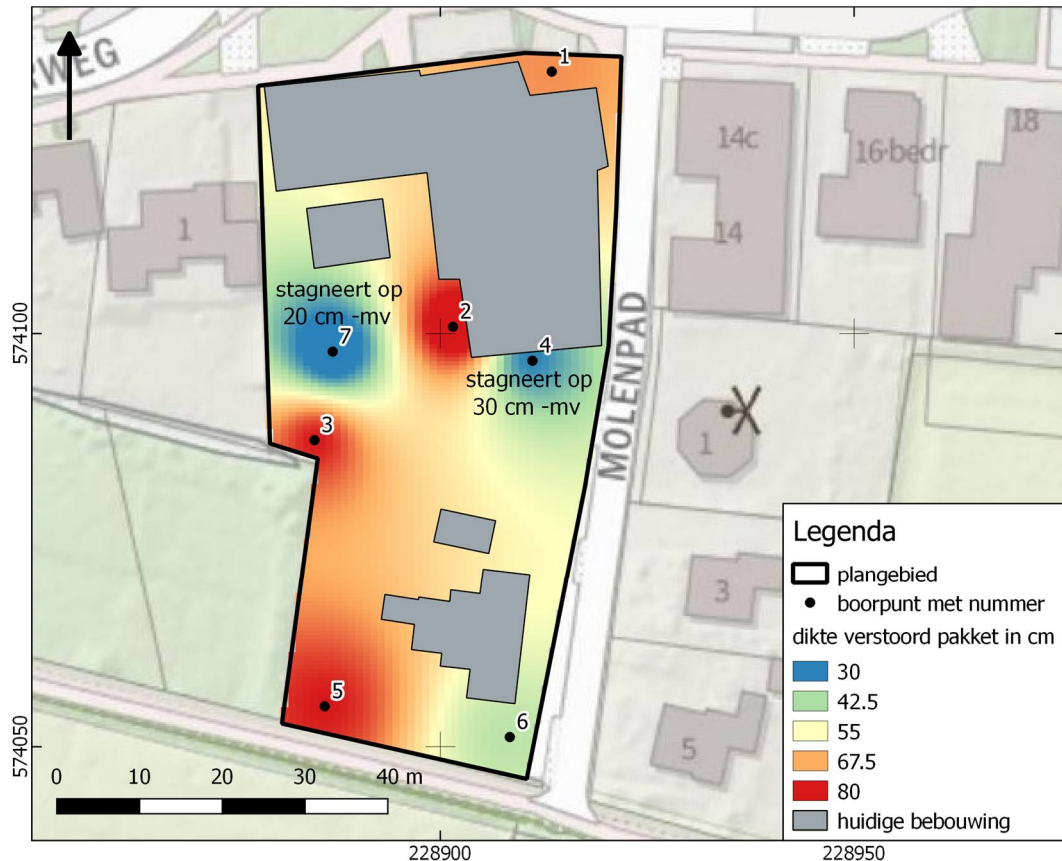
De boringen zijn ingemeten aan de hand van topografische kernmerken. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogtes van de boringen zijn bepaald aan de hand van het AHN. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 10. De boorpuntenkaart met de posities van de boringen is opgenomen in bijlage 9.

4.2 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

Het typerende bodemprofiel bestaat uit een verstoord pakket van ongeveer 80 cm, gevolgd door keileem of keizand.

¹⁷ E. Brouwer, 2022

Het geroerde pakket bestaat overwegend uit donkergrijs/zwart gekleurd matig siltig, matig fijn zand. Dit zand is humeus en bevat inclusies als baksteen, grind en kolengruis. Onderstaande afbeelding toont (een interpolatie van) de dikte van het aangetroffen verstoord pakket in het plangebied.

Afbeelding 9. Dikte verstoord pakket in cm (interpolatie).

Op bovenstaande kaart is een verstoringsdikte in boring 4 en 7 aangehouden van respectievelijk 30 en 20 cm. Dit is de diepte waarop deze boringen gestagneerd zijn. Zeer waarschijnlijk reikt de verstoring hier dieper.

Het onderliggende keileem bestaat uit zwak-matig zandige, grindhoudende leem. De kleur is overwegend lichtgrijs, in de top wat geler (roestvorming). In boring 1 is tussen verstoord pakket en keileem een pakketje lichtgrijsgeel keizand (matig fijn, matig-sterk siltig en zwak grindig zand) gezien.

In boring 6 is de dikte van het verstoord pakket kleiner (45 cm). Hieronder is matig fijn, matig siltig geelgrijs zand aangetroffen. Dit zand is goed gesorteerd, bevat geen grind en betreft zeer waarschijnlijk een laagje dekzand (C-horizont). Mogelijk is in de onderste 5 cm van het verstoord pakket een verrommelde BC-horizont aangetroffen.

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIE EN VERWACHTING

Binnen het plangebied is overwegend sprake van een AC-profiel. De A-horizont is overwegend ongeveer 80 cm dik en bestaat uit een verstoord pakket met veel kolengruis, wat op subrecente verstoringen wijst (steenkool werd in Nederland algemeen gebruikt tussen voornamelijk 1850 en 1950). In het meest zuidelijke plangebied is nog laagje dekzand gezien (C-horizont). Hier is het verstoorde pakket slechts 45 cm. Mogelijk ligt daarboven een (verstoorde BC-horizont). Elders reikt de verstoring tot in het keileem of keizand. Er zijn verder geen sporen van bodemvorming gezien. Er is ook geen sprake van een plaggendek in het plangebied. Vermoedelijk is het plaggendek en het dekzand in het grootste deel van het plangebied verdwenen/opgenomen in het verstoorde pakket. Het archeologische niveau (de oorspronkelijke dekzandtop en overgang naar een eventueel plaggendek) is daarmee eveneens verdwenen. Dit impliceert dat mobiele vondsten en ondiepe grondsporen niet meer bewaard zijn gebleven. Wel kunnen nog resten van eventuele diepere grondsporen worden aangetroffen.

HOOFDSTUK 6 SELECTIEADVIES

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek is de kans klein dat het plangebied archeologische sporen bevat, afgezien van resten van diepere grondsporen. De kans op het aantreffen van dergelijke grondsporen is meestal klein. Een belangrijk deel van de archeologische context is hier bovendien verdwenen.

Om deze reden adviseren we geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven. We adviseren in het bestemmingsplan geen aanduiding omtrent archeologie op te nemen.

Dit advies is overgenomen door de gemeente Noordenveld, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente.

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's*. Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*. Assen.
- Borsboom, A.J. en J.W.H.P. Verhagen, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek. Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Gouda.
- Bongers, J.M.G. en J. Jelsma, 2008. *Peize: Kerkstraat 7 (Dr.). Een inventariserend veldonderzoek. Steekproefrapport 2008-01/11*. Zuidhorn.
- Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A*.
- Brouwer, E. , 2022. *Plan van Aanpak ivo verkennend molenpad en hoofdstraat peize*. Almelo
- Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2*. SIKB
- Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans 2020. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*. Amsterdam.
- Wit, de M. J. M., 2000. *Een aanvullend archeologisch onderzoek naar het Huis te Peize, gemeente Noordenveld. ARC-rapport 36*. Groningen
- Woltinge, I., 2005. *Een inventariserend archeologische veldonderzoek in het plangebied Oude Velddijk 26 te Peize, gemeente Noordenveld (DR). Steekproef-rapport 2005-12/07*. Zuidhorn.

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

www.grondwatertools.nl

www.kadastralekaart.com

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl. Geraadpleegd op 13-9-2022

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde <= 5 cm. Bron: www.ahn.nl. Geraadpleegd op 13-9-2022

Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron: www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 13-9-2022

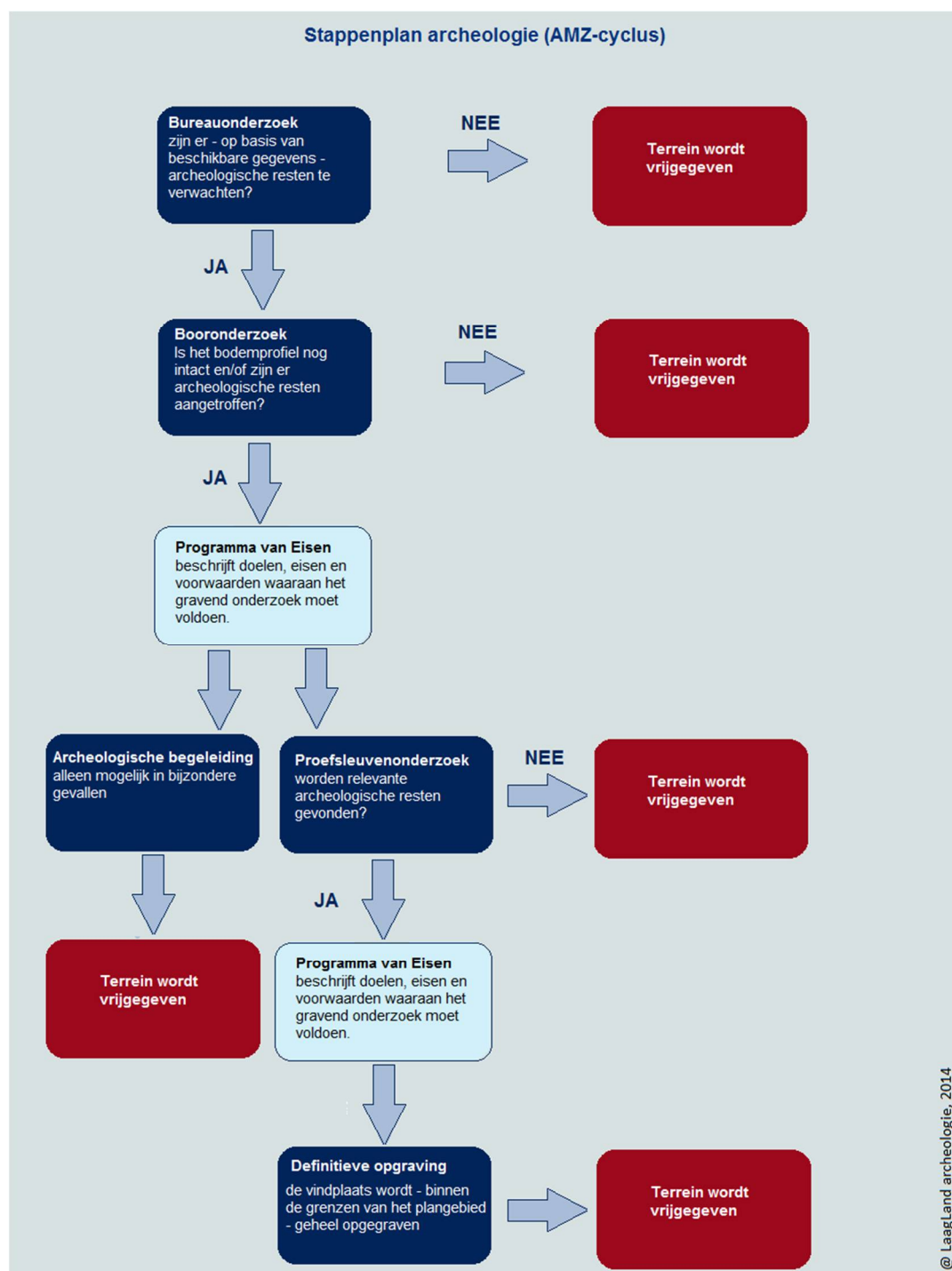
Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 13-9-2022

gemeentelijke archeologische verwachting. Bron: gemeente Noordenveld.
Geraadpleegd op 13-9-2022

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl.
Geraadpleegd op 13-9-2022

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 12-9-2022

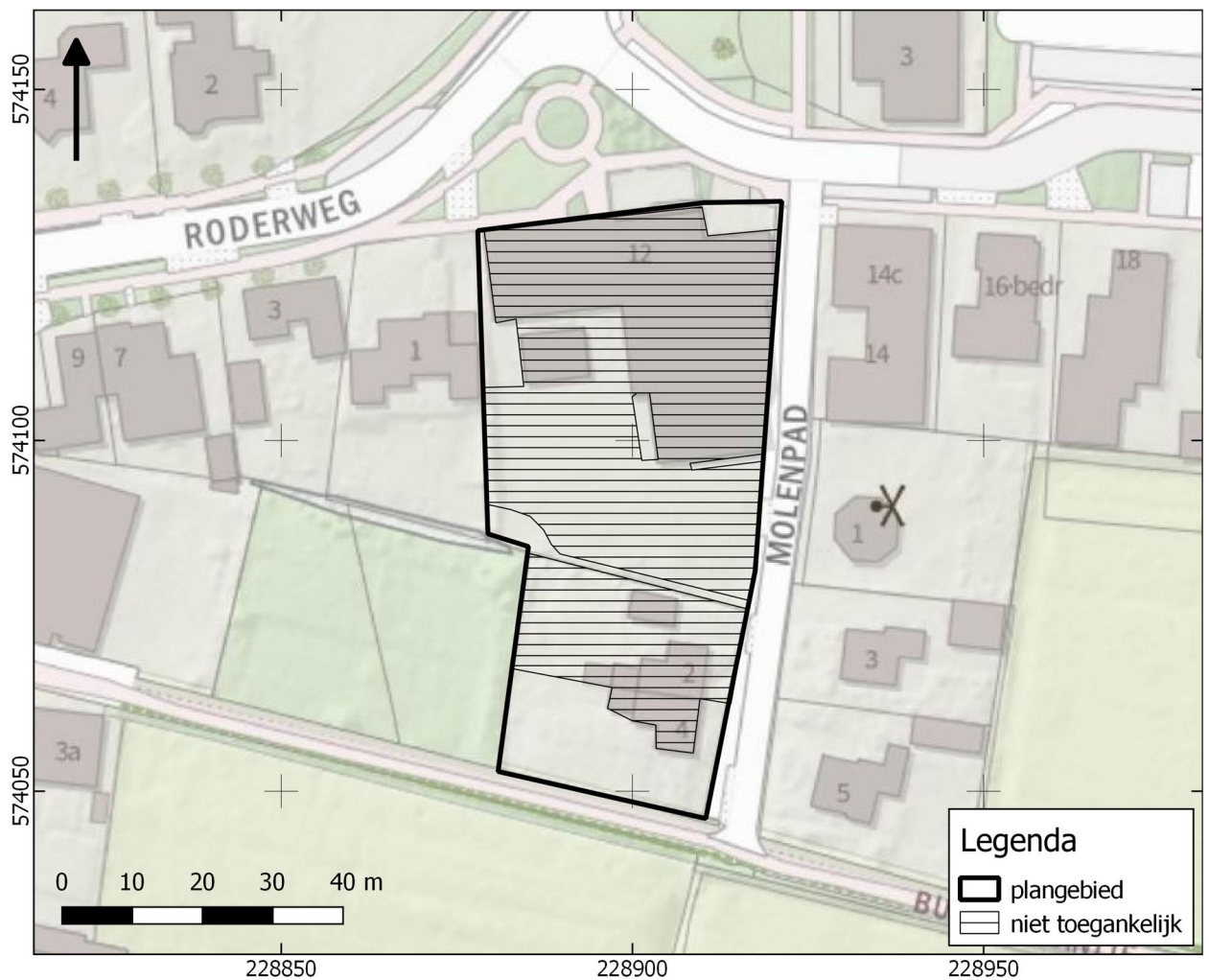
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden			Datering	
Nieuwe tijd	C		-1795	
	B		-1650	
	A		-1500	
Middeleeuwen	Laat		-1250	
	Vol		-1050	
	vroeg	Ottoons	-900	
		Karolingisch	-725	
		Merovingisch	-450	
Romeinse tijd	Laat		-270	
	Midden		-70 na Chr.	
	Vroeg		-15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat		-250
		Midden		-500
		Vroeg		-800
	Bronstijd	Laat		-1100
		Midden		-1800
		Vroeg		-2000
	Neolithicum	Laat		-2850
		Midden		-4200
		Vroeg		-4900/5300
	Mesolithicum	Laat		-6450
		Midden		-8640
		Vroeg		-9700
	Paleolithicum	Jong		-35.000
		Midden		-250.000
		Oud		
@ Laagland Archeologie, 2014				

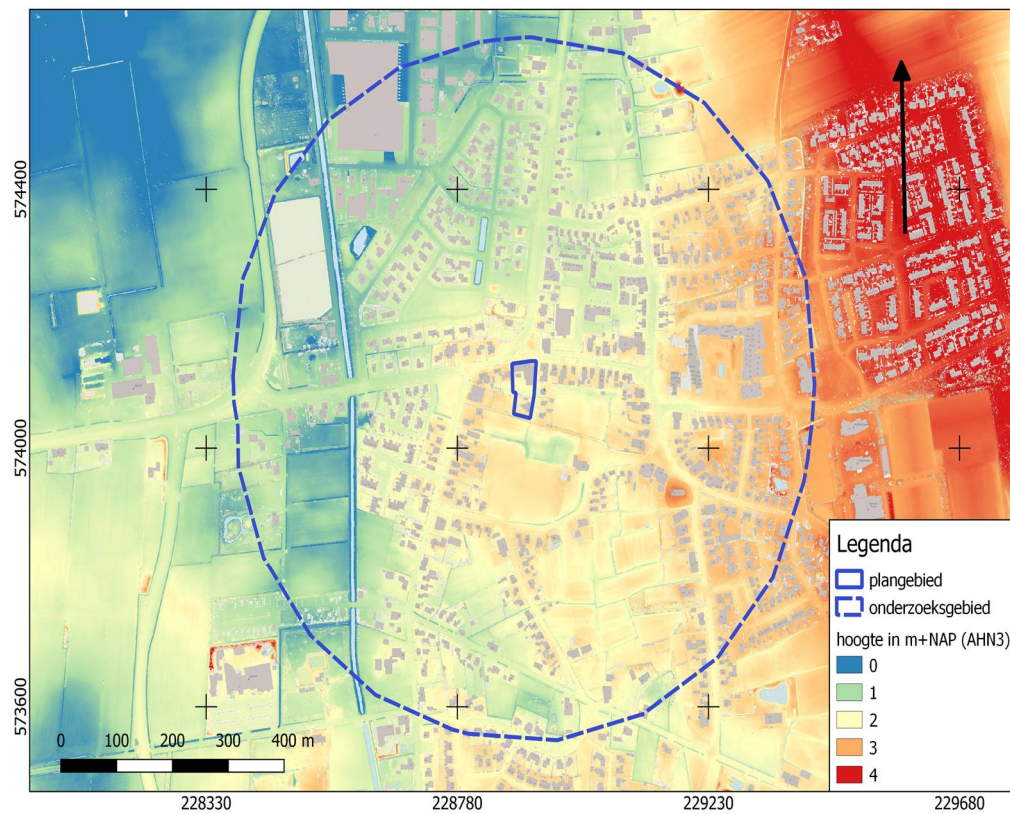
BIJLAGE 3 NIET-TOEGANKELIJKE DELEN VOOR VELDONDERZOEK

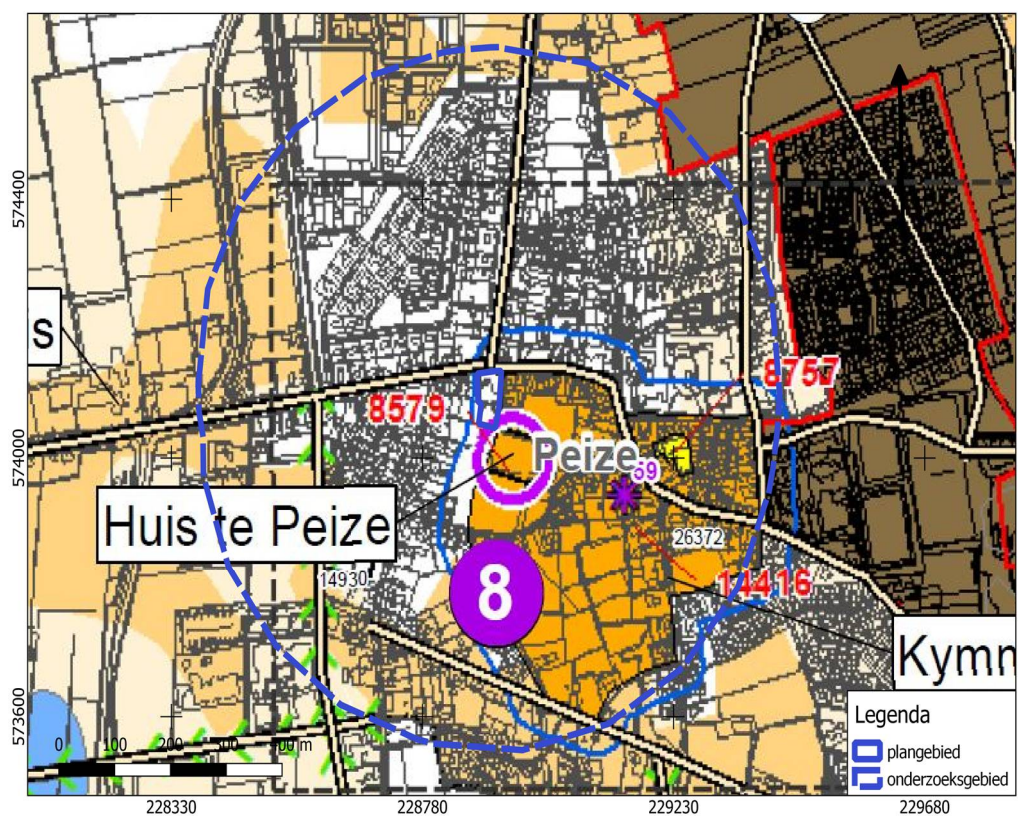
BIJLAGE 4 GEOMORFOLOGISCHE KAART

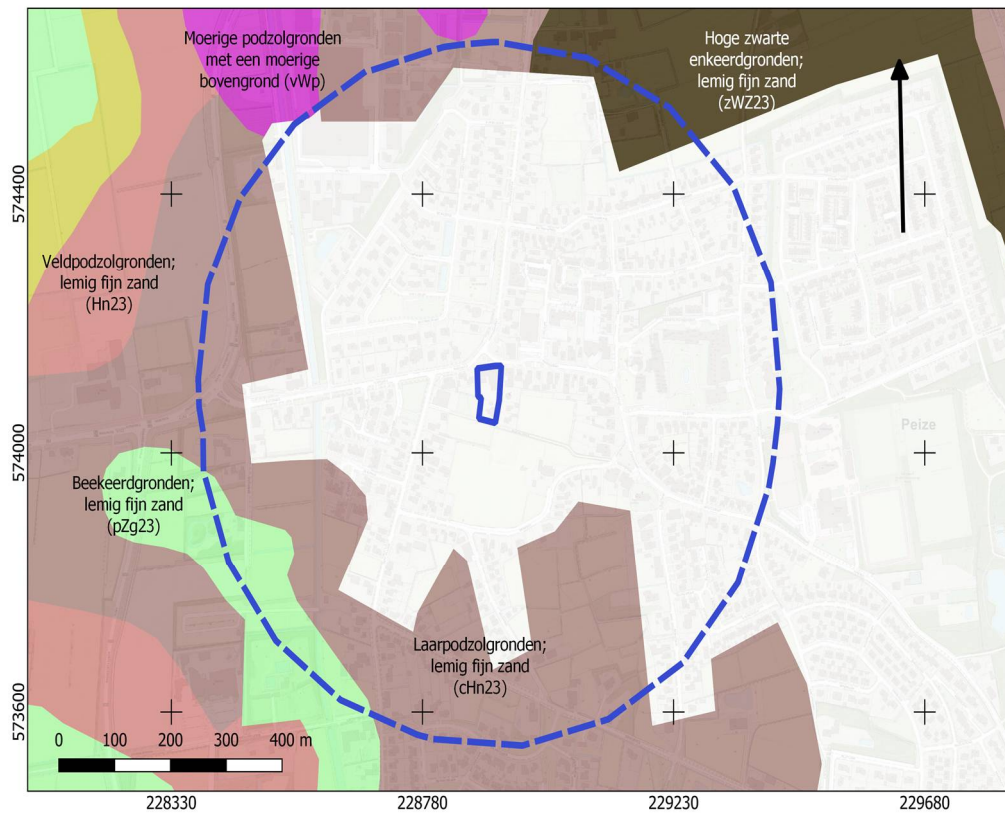
BIJLAGE 5 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

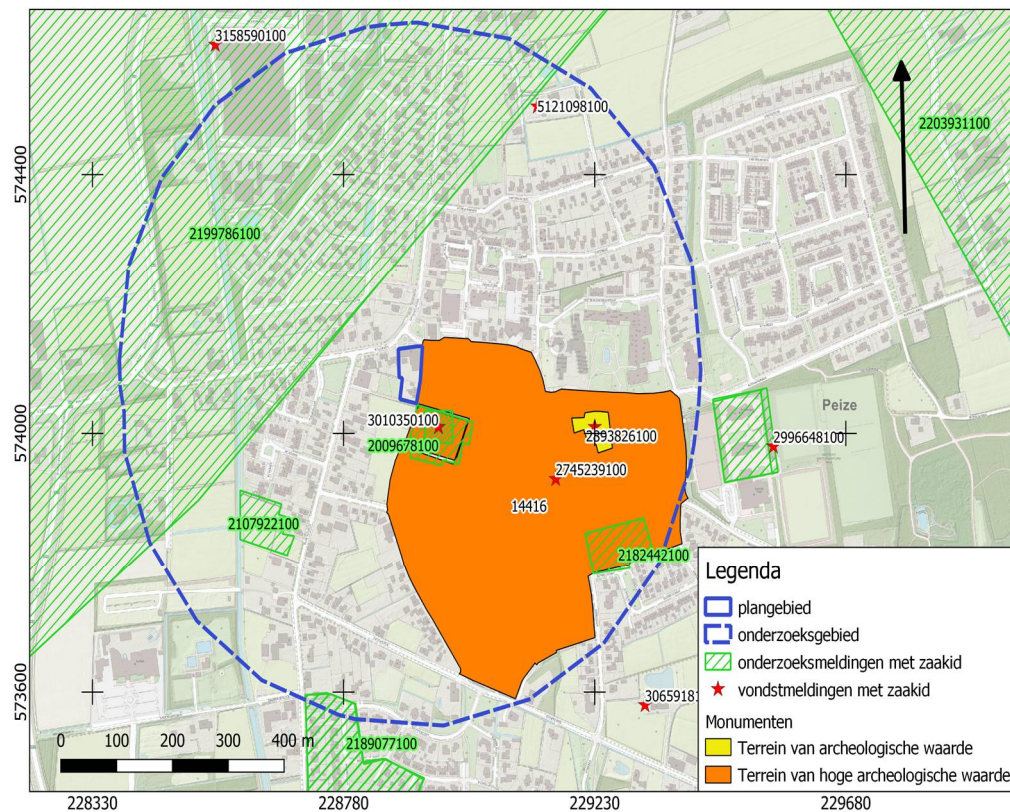
BIJLAGE 6 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

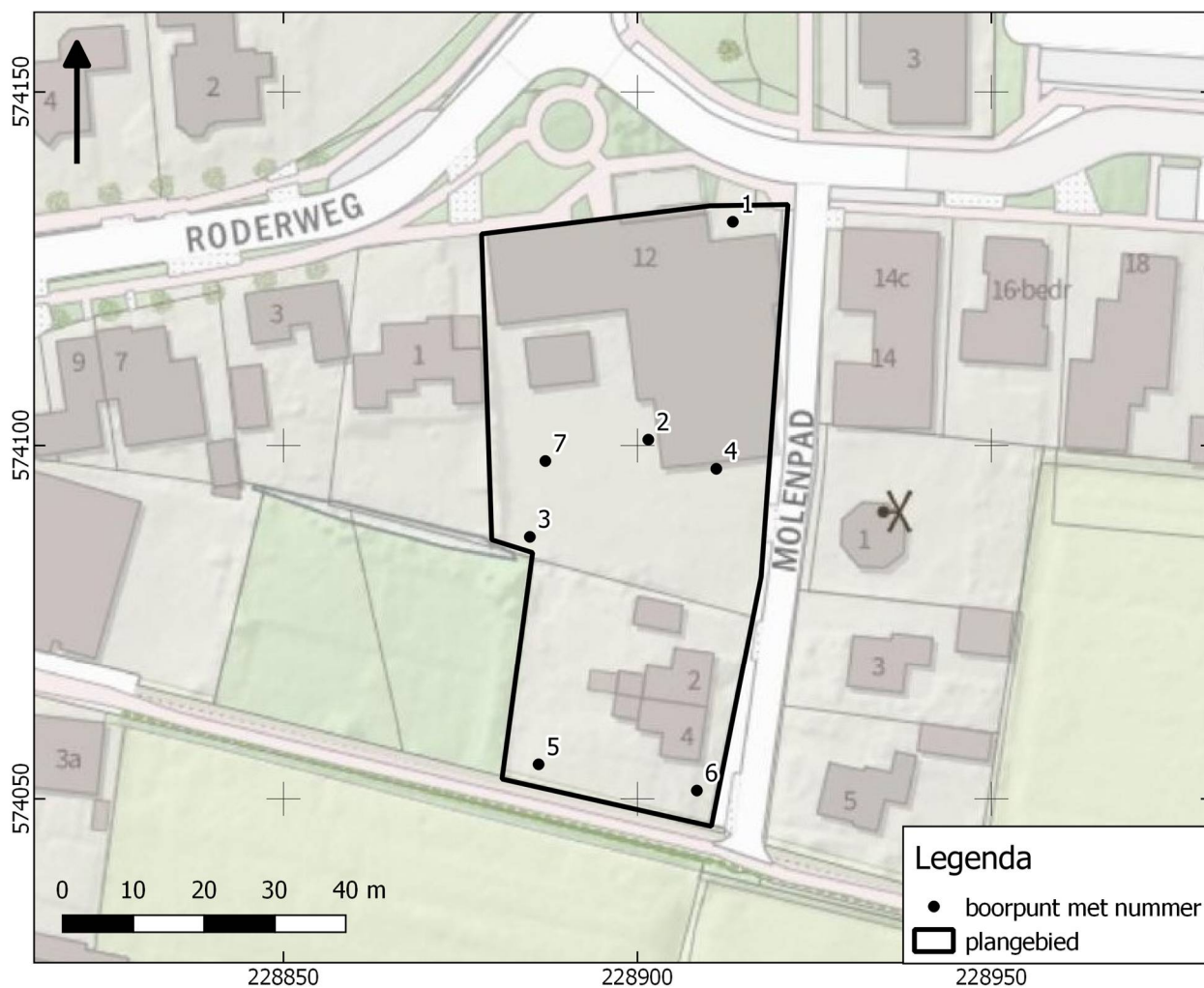
BIJLAGE 7 BODEMKAART

BIJLAGE 8 WAARNEMINGEN, AMK-TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

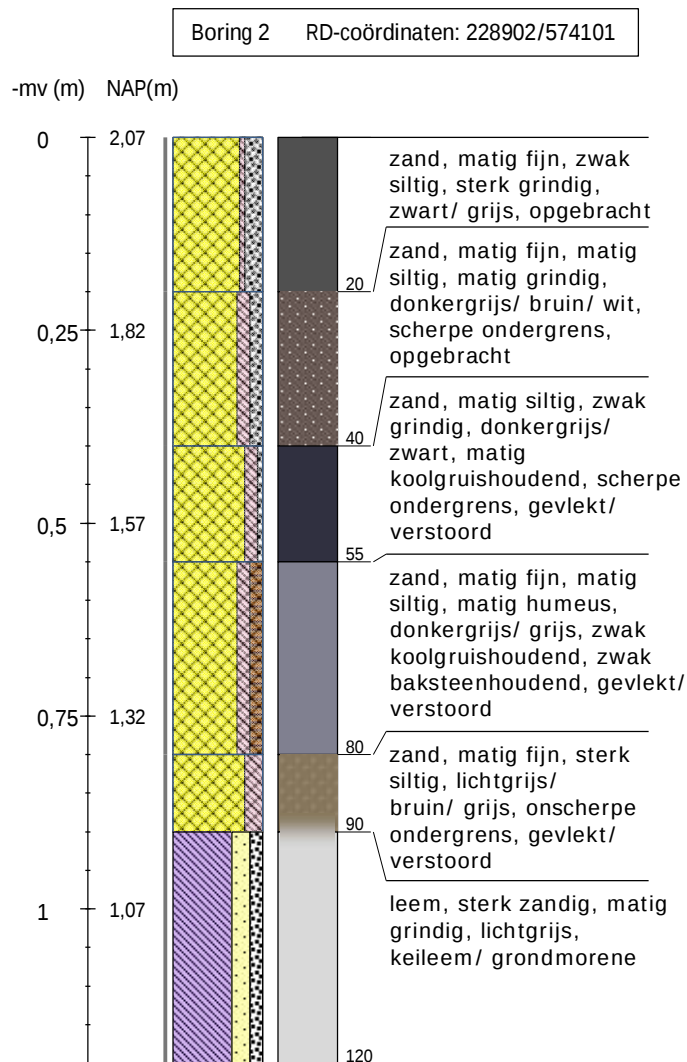
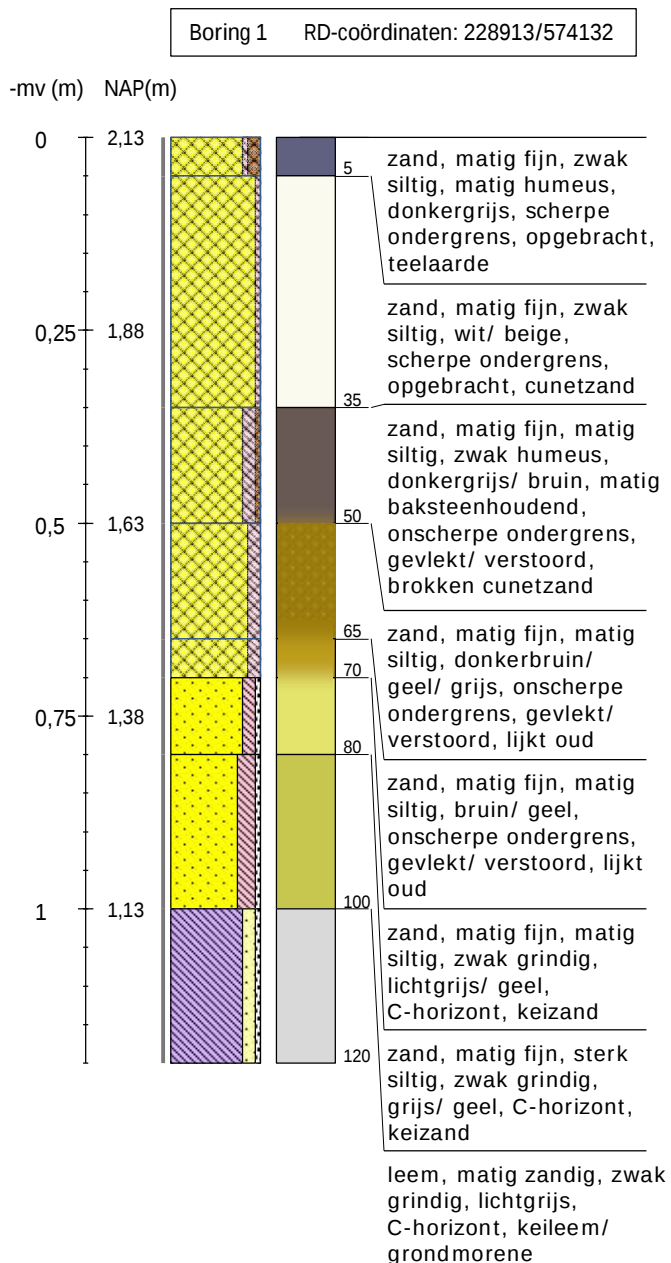

BIJLAGE 9 BOORPUNTENKAART VELDONDERZOEK

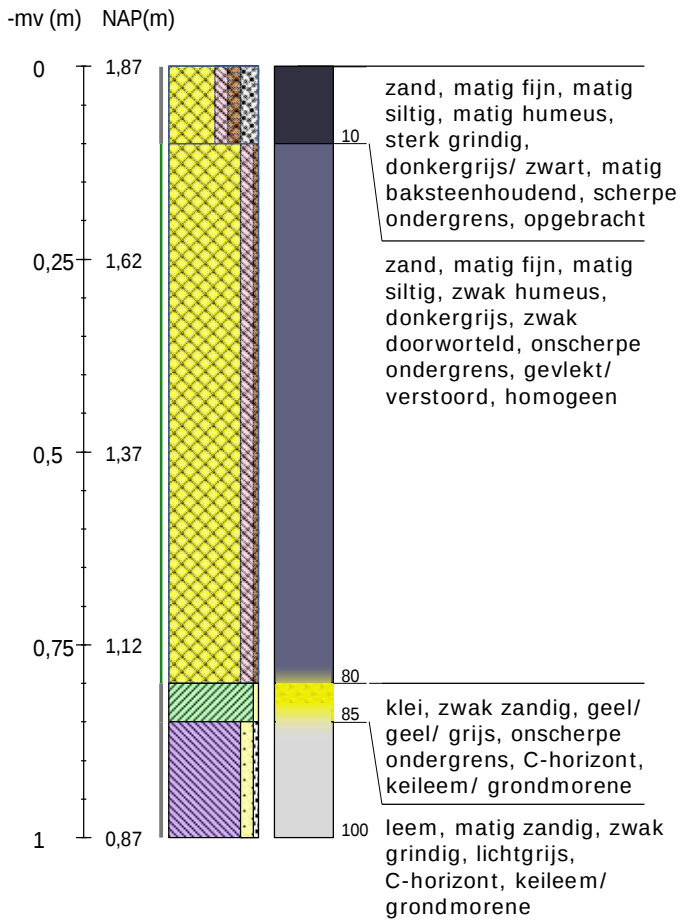

BIJLAGE 10 BOORSTATEN

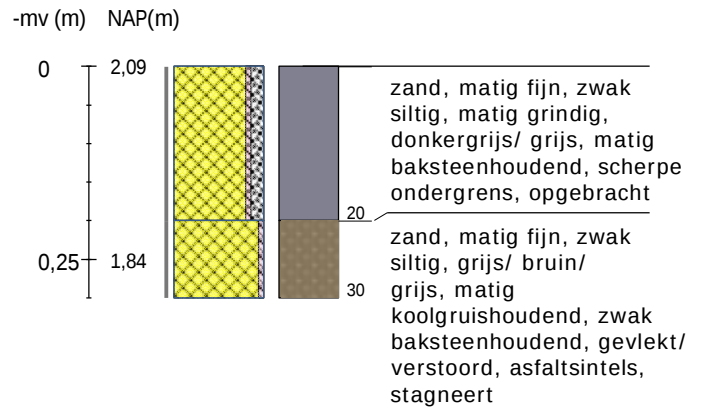
VELDONDERZOEK

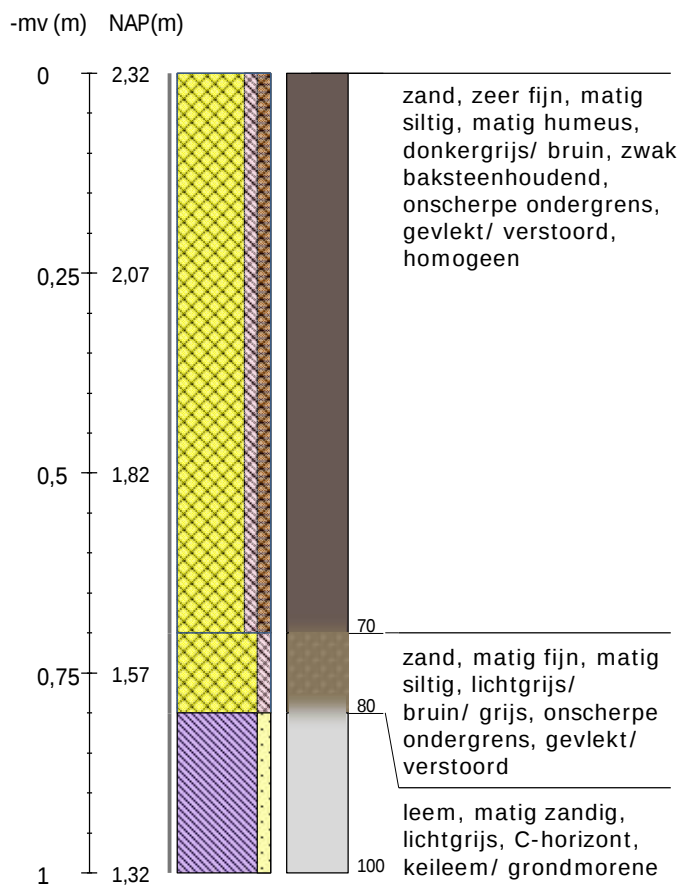
Boring 3 RD-coördinaten: 228885/574087

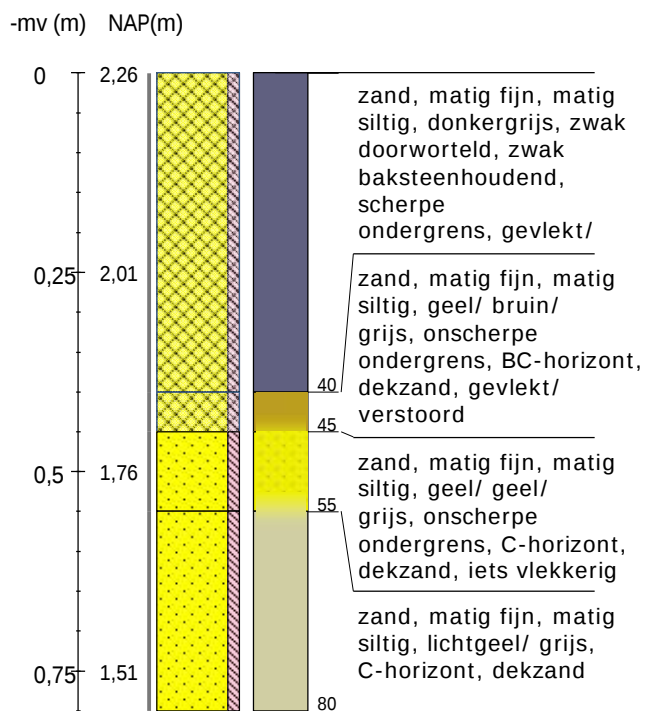
Boring 4 RD-coördinaten: 228911/574097

Boring 5 RD-coördinaten: 228886/574055

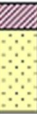
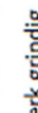
Boring 6 RD-coördinaten: 228908/5740

Boring 7 RD-coördinaten: 228887/574098

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

Zand 	Veen 	Zandmediaan uiterst fijn < 105 µm zeer fijn 105 - < 150 µm matig fijn 150 - < 210 µm matig grof 210 - < 300 µm zeer grof 300 - < 420 µm uiterst grof 420 - < 2000 µm Zandsortering goed gesorteerd D60/D10 < 1,8 matig gesorteerd D60/D10 1,8 < 3 slecht gesorteerd D60/D10 > 3	Boortype Edelmanboor Ø 7 cm Edelmanboor Ø 10 cm Edelmanboor Ø 12 cm Edelmanboor Ø 15 cm Guts Ø 2 cm Guts Ø 3 cm Riverside boor Ø 7 cm
Klei 	Grind 	Inclusies/archeologische indicatoren (resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardewerk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat) weinig < 1% matig 1-10% veel > 10%	Mechanische boor Ø 10 cm Mechanische boor Ø 12 cm Mechanische boor Ø 15 cm Mechanische boor Ø 20 cm
Leem 	Overige toevoegingen 	Begrenzing onderliggende laag scherp overgangsgebied < 0,3 cm onscherp overgangsgebied 0,3 - < 3 cm diffuus overgangsgebied 3 cm - < 10 cm	Grondwaterstand GHG GWG GLG
		Kalkgehalte kalkloos geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO ₃ kalkarm hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO ₃ kalkrijk zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO ₃	© Boorstaten - www.boorstaten.nl

BIJLAGE 11

VERKLARENDE WOORDENLIJST

AMK-terreinen - De AMK (Archeologische Monumentenkaart) is een bestand van alle bekende, behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland. Op de kaart staan terreinen van archeologische, hoge archeologische en zeer hoge archeologische waarde (al dan niet wettelijk beschermd) aangegeven. De AMK wordt niet meer geactualiseerd.

ARCHIS3 - Archis3 (Archeologisch Informatiesysteem) is een databank waarin gegevens over archeologisch onderzoek, vindplaatsen en terreinen in Nederland zijn opgeslagen.

Bronstijd - In de Bronstijd (2.000 – 800 voor Chr.) werden voor het eerst voorwerpen van brons – een legering van koper en tin – gemaakt, hoewel vuursteen nog steeds breed toegepast werd. Aardewerk uit deze periode is meestal zeldzaam en van slechte kwaliteit ('hondebrokaardewerk'). Waarschijnlijk werden veel tradities en gebruiken uit het Neolithicum in deze periode voortgezet, waaronder aanvankelijk het gebruik overledenen in grafheuvels bij te zetten. Later, rond 1.200 voor Chr. werd begraving vervangen door crematies, die in urnenvelden en soms ook in oudere grafheuvels werden bijgezet.

Es – een es (enk, eng) is een areaal bouwland dat door meerdere grondgebruikers wordt gebruikt. Een es is ruimtelijk begrensd en als zodanig herkenbaar, maar de individuele percelen zijn niet gescheiden door duidelijk herkenbare grenzen.

Formatie van Boxtel – de Boxtel-afzettingen bestaan overwegend uit zand en in wat mindere mate uit leem. Deze afzettingen zijn vooral onder koude, periglaciale omstandigheden gevormd. Het betreft onder andere afzettingen die door de wind zijn afgezet (eolische afzettingen), niet-eolische afzettingen zoals löss, kleinschalige fluviatiele afzettingen, hellingafzettingen, en lacustiene afzettingen.

Formatie van Drenthe – de sedimenten van de Drentheformatie bestaan overwegend uit matig fijn tot uiterst grof grindhoudend zand, klei en leem. Deze sedimenten zijn gevormd door of nabij het landijs tijdens het Saalien.

IJzertijd - In de IJzertijd (800 – 12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. IJzer was harder dan brons en ijzererts was veel breder beschikbaar dan de grondstoffen voor brons (koper en tin). Het winnen en smeden van ijzer vereiste echter veel kunde en kennis. Naast aardewerk worden vanaf deze periode soms resten van ijzeroventjes gevonden of afval dat is ontstaan bij ijzerwinning. Op de hogere zandgronden kwamen *celtic fields* (raatakkers) tot ontwikkeling. Dit waren akkercomplexen die zich soms tot over een groot gebied konden uitstrekken en gekenmerkt werden door relatief kleine akkertjes die omgeven werden door raatvormige wallen. Men woonde temidden van de akkers. Ten opzichte van de voorgaande en latere perioden werden vaak nattere gronden opgezocht. Vanaf de IJzertijd ook werden de zeekleigebieden in gebruik genomen.

Kampongginning – kampongginningen zijn veelal kleinschalige, meestal vrij late ontginningen die vanuit een of een beperkt aantal personen is opgezet (eenmanses). Vaak zijn diverse kampongginningen op den duur samengegroeid tot een grotere es.

Katerstede – klein boerenbedrijf (keuterboerderij) met eenvoudige bebouwing, meestal samenhangend met een (kleinschalige) ontginning van een heidegebied. Meestal zijn katersteden ('kathe's') tamelijk laat ontstaan (na 1600). Vooral met de introductie van de aardappel rond 1750 konden katersteden ontstaan. Vaak werd een katerstede met bijbehorende ontginning geïnitieerd door een jongere boerenzoon. De oudste zoon erfde

traditiegetrouw de ouderlijke boerderij; het boerenbedrijf werd bij vererving niet opgedeeld. De keuterboer had geen zeggenschap over de gezamenlijk gebruikte terreinen zoals heidevelden en hakhoutbossen.

Keizand – keizand is een verweringsproduct van keileem. Het bestaat uit fijn tot grofzand met grindkorrels en stenen. Door erosie zijn de fijnere delen (klei, leem) verdwenen.

Laagpakket van Gieten – behoort tot de Formatie van Drenthe. Het Gieten Laagpakket bestaat uit keileem – een mengsel van grindhoudende klei en leem – afgezet in grondmorenes onder de toenmalige ijskap. De top is soms zandig (keizand; Laag van Gasselte). Keizand is gevormd door verwerking en het uitwassen van fijnere fracties na afzetting.

Laagpakket van Wierden - (Boxtelformatie). Tot dit laagpakket worden de dekzanden gerekend. Dekzand is gedurende het laat-Weichselien – vroeg-Holoceen gevormd onder invloed van de wind

Middeleeuwen - De Middeleeuwen duurden van 450 – 1500 na Chr. Over de periode vlak na het definitieve vertrek van de Romeinen uit Nederland is weinig bekend. Tot op heden zijn relatief weinig vindplaatsen uit deze periode aangetroffen. Er zijn sterke vermoedens dat resten uit deze periode voor een belangrijk deel onder de huidige oude stads- en dorpskernen en oude akkercomplexen liggen. Vanaf ongeveer de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is sprake van een min of meer centraal gezag. De maatschappij raakt gefeodaliseerd. In deze periode werd een begin gemaakt met de ontginning van veen, heide en bos.

Neolithicum - Het Neolithicum (5.300 – 2.000 voor Chr.) wordt gekenmerkt door een overschakeling van jagen/verzamelen naar landbouw en veeteelt. De mens ging zich op een min of meer vaste locatie vestigen. Aanvankelijk werd daarnaast nog gejaagd en verzameld, maar meer en meer werd de mens agrariër. Doordat men zich op een locatie kon vestigen, namen de materiële bezittingen sterk toe. Men bouwde boerderijen en andere constructies en creëerde voorwerpen van aardewerk en geslepen steen. De bevolking kon groeien en de samenlevingen werden complexer. Uit deze periode zijn hunebedden en grafvelden/-heuvels bekend.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) – De RCE is een onderdeel van het ministerie van OCW. Het voert wet- en regelgeving uit, ontwikkelt kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & omgeving, archeologie en roerend erfgoed.

Saalien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 236 – 126 duizend jaar geleden. Het Saalien was de voorlaatste ijstijd (voorlaatste glaciaal). Gedurende deze periode kwam het landijs tot in Midden-Nederland.

Weichselien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 116 – 11,7 duizend jaar geleden. Het Weichselien is de laatste ijstijd (glaciaal) die we in Nederland gehad hebben. Het landijs bereikte de Nederlandse grenzen niet, maar wel was de bodem van grote delen permanent bevroren (permafrost).